

УДК 796.332

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ УВАГИ У ФУТБОЛІСТІВ РІЗНИХ АМПЛУА ТА КВАЛІФІКАЦІЇ

Олег БАЙРАЧНИЙ

Національний університет фізичного виховання і спорту України

В роботі представлені дані досліджень відносно особливостей розвитку окремих проявів роботи на увагу у футболістів різного рівня підготовки з урахуванням ігрового амплуа спортсменів. Отримані результати дозволяють встановити деякі закономірності формування окремих проявів уваги у футболі. Також проведено аналіз впливу досліджуваних показників уваги з кількісними даними змагальної діяльності футболістів високої кваліфікації.

Ключові слова: амплуа, параметри уваги.

Постановка проблеми. Постійне зростання максимальних результатів у сучасному спорті вимагає від спортивних фахівців різних сфер діяльності пошуку все нових і нових шляхів для забезпечення високих змагальних показників. Оскільки унікальне поєднання якостей та їх високий ступінь розвитку, що так необхідні для досягнення максимальних результатів майже не можливе, то відповідно підвищується значення інформативності та надійності процесів відбору та спеціалізації. Тому однією з центральних в системі підготовки висококваліфікованих спортсменів є проблема спортивної орієнтації, провідним аспектом якої є процес визначення ігрового амплуа в ігрових видах спорту взагалі та в футболі зокрема [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість фахівців наголошують на тому, що, внаслідок невпинної інтенсифікації змагальної діяльності та зростання вимог до можливостей спортсмена, спорт в цілому, та футбол зокрема потребує пошуку нових резервів та засобів підвищення ефективності учбово-тренувального процесу. Тому на сучасному етапі розвитку теорії та практики футболу все більшої значущості для досягнення високих спортивних результатів набуває процес вивчення психологічних, зокрема психофізіологічних, складових тренувальної та змагальної діяльності футболістів, як одного з факторів, що здатен позитивно, шляхом урізноманітнення критеріїв придатності до ефектної діяльності за відповідних обставин окремих ігрових спеціалізацій, вплинути на процес підготовки футболістів [2].

Комплексність індивідуальних якостей, що лежать в основі спортивної придатності, не дозволяє при їх визначенні користуватися лише одним критерієм. Тому для повноцінної діагностики індивідуальної спортивної придатності необхідним є застосування широкого комплексу різного роду діагностичних даних. Але, проаналізувавши літературні джерела, що присвячені питанням спортивного відбору та орієнтації, слід зазначити, що головна увага приділяється рівню розвитку необхідних фізичних якостей, морфо-функціональних та антропометричних даних. Матеріали стосовно психологічних критеріїв мають досить загальний характер та відносяться, здебільшого, до проблем відбору, ніж до питань спортивної орієнтації та спеціалізації в рамках окремого виду спорту.

Такий стан проблеми виглядає дещо парадоксально, зважаючи на те, що вплив психофізіологічних факторів на результативність спортивної діяльності вже тривалий час вивчається багатьма науковцями. І лише в останні роки багаторічні, теоретичні напрацювання, хоч і фрагментарно, почали знаходити своє відображення безпосередньо в спортивній практиці [7].

Результати аналізу даних спеціальної літератури [1, 4], в якій наводяться характеристики спортивних амплуа футболістів свідчать про те, що на сьогоднішній день увага

фахівців головним чином зосереджена на декількох показниках: антропометрії, рівні розвитку фізичних якостей та статистичних даних техніко-тактичних дій – це ті критерії, що мають кількісне відображення нормативного змісту стосовно кожного ігрового амплуа. Натомість психолого-педагогічні критерії мають загально-описовий характер без кількісно виражених орієнтирів відносно психологічних параметрів, специфічних для окремих спортивних амплуа. Тому, зважаючи на різноманітність здібностей футболіста, від яких залежить ефективність його спортивної діяльності, застосування лише вище зазначених показників, ігноруючи при цьому психологічні можливості спортсмена, суттєво знижує прогностичну цінність вибору спортивного амплуа юного футболіста.

В даній роботі представлені результати досліджень, які, на прикладі оцінки деяких параметрів уваги, розкривають психофізіологічні особливості футболістів різної кваліфікації з урахуванням їх спортивного амплуа. Також приведені дані, що відображають характер та ступінь взаємозв'язку між показниками уваги та даними змагальної діяльності.

Мета – дослідити динаміку розвитку параметрів уваги футболістів різних амплуа в залежності від ігрової спеціалізації.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретико-методичні дані відносно проблеми досліджень.
2. Визначити рівень розвитку досліджуваних параметрів уваги у футболістів різних ігрових спеціалізацій;
3. Провести аналіз взаємозв'язку показників уваги з даними змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів різних амплуа.

Методи досліджень: аналіз та узагальнення науково-методичної літератури; психологічне тестування; педагогічний контроль; методи математичної статистики;

Результати досліджень та їх обговорення. В результаті проведених досліджень та статистичної обробки цифрового матеріалу були отримані дані, відносно рівнів розвитку окремих показників уваги у захисників, півзахисників та нападників, які розділені на три кваліфікаційні підгрупи.

Аналізуючи результати діагностики, що представлені в табл. 1, необхідно, перш за все, відзначити досить значну перевагу у підгрупі висококваліфікованих футболістів гравців лінії півзахисту над футболістами інших амплуа за всіма досліджуваними показниками уваги. Особливо відчутною є різниця стосовно точності при зосередженні уваги (ТЗУ) та швидкості переробки інформації (ШПІ) (956,3 бала та 1,69 біт/сек відповідно). Одночасно встановлено, що вказані показники захисників та нападників значно поступаються даним гравців півзахисту (793,1 бала і 1,39 біт/сек.) – у захисників та 787,2 бала і 1,37 біт/сек. – у нападників.

Відмінність між цими показниками у гравців різних амплуа може бути обумовлена значною роллю та значущістю даних компонентів в ефективному виконанні техніко-тактичних завдань, що стоять перед гравцями середньої ланки.

Адже саме вміння з відносно високою точністю сприймати значний обсяг інформації, швидко переключати увагу з одного об'єкту на інший дозволяє півзахисникам, особливо тим, що діють переважно в центральній частині поля, одночасно контролювати ігрові позиції декількох партнерів по команді в той момент, коли він володіє м'ячем, і, навпаки, мати змогу слідкувати за переміщеннями якомога більшої кількості гравців команди суперника, в процесі відбору м'яча. З метою забезпечення ефективного розвитку атакуючих дій команди гравець лінії півзахисту повинен «бачити» одразу декілька варіантів продовження атаки і серед багатьох вибрати найбільш ефективний з огляду на ігрові обставини, що постійно змінюються. Тенденція, що прослідковується у підгрупі футболістів високої кваліфікації, а саме перевага за всіма показниками гравців середини поля над представниками інших амплуа, до певної міри спостерігається в підгрупі 11-12-річних футболістів, про що свідчать більш високі показники прояву у юних футболістів-півзахисників концентрації при зосередженні уваги та швидкості переробки інформації. Разом з

тим, низька однорідність результатів окремих амплуа, вказує на недостатню статистичну достовірність виявлених, за середньо-груповими показниками, відмінностей.

Таблиця 1

Показники прояву властивостей уваги футболістів різних амплуа та кваліфікації

Амплуа	n	Точність при зосередженні уваги (ТЗУ)(бали)			Концентрація при зосередженні уваги(КЗУ)(бали)			Швидкість переробки інформації (ШПІ)(біт/сек)		
		S	m		S	m		S	m	
Висококваліфіковані футболісти										
захисники	23	0.965	0.03	0.006	793.1	101.72	21.2	1.39	0.19	0.04
півзахисники	25	0.972	0.02	0.004	956.3	121.49	24.3	1.69	0.23	0.05
нападники	20	0.958	0.03	0.007	787.2	109.1	24.4	1.37	0.21	0.05
16-17 річні футболісти										
захисники	26	0.911	0.099	0.02	642.5	115.49	22.6	1.05	0.29	0.06
півзахисники	28	0.914	0.071	0.013	624.8	115.59	21.85	1.02	0.23	0.04
нападники	26	0.931	0.064	0.013	636.4	89.7	17.59	1.06	0.19	0.04
11-12-ти річні футболісти										
захисники	22	0.88	0.08	0.02	433.6	81.9	17.5	0.68	0.17	0.04
півзахисники	17	0.871	0.13	0.03	472.8	122.9	30.7	0.71	0.3	0.08
нападники	19	0.832	0.14	0.03	431.8	44.9	10.6	0.6	0.2	0.05

В підгрупі ж 16-17-річних футболістів (I та II юнацькі спортивні розряди) гравці середньої ланки продемонстрували найнижчі рівні за всіма показниками окрім точності (другий після нападників результат та незначна перевага над захисниками). Сумарно кращий результат мають нападники, в яких виявлено найвищий серед усіх амплуа рівень точності при зосередженні уваги та швидкості переробки інформації (0,931 бала та 1,06 біт/сек відповідно). Також слід відзначити, як і в підгрупі 11-12-річних футболістів, неоднорідність кожної з підгруп та в більшості випадків незначну різницю в показниках стосовно розглянутих параметрів уваги.

Такі дані, окрім іншого свідчать на користь того факту, що в процесі визначення амплуа юного футболіста вищезгадані показники не враховувалися. До того ж як, засвідчує практика, лише приблизно 10-12 % від загальної кількості дітей, що займаються у ДЮСШ проходить відбір до команд II, I та Вищої ліг України.

Аналізуючи виявлені залежності між окремими показниками уваги та параметрами ігрової діяльності зафіксовано ряд показників, що свідчать про достатньо тісний зв'язок (табл. 2). Так, слід відзначити, що у захисників спостерігається позитивний взаємозв'язок концентрації при зосередженні уваги (КЗУ) з надійністю та ефективністю точних техніко-тактичних дій (ТТД) ($r=0.48$ та $r=,68$ відповідно). Крім цього, виявлено значний рівень позитивної кореляції ефективності ТТД та ефективності точних ТТД з показником точності при зосередженні уваги (ТЗУ) ($r=0,45$ та $r=0,52$ відповідно).

Відносно гравців середини поля, необхідно відзначити суттєвий позитивний вплив КЗУ ($r=0,43$) та дещо в меншій мірі швидкості переробки інформації ($r=0,35$) на надійність техніко-тактичних дій півзахисників.

При розгляданні даних кореляційного аналізу показників уваги з кількісними характеристиками змагальної діяльності в групі нападників було встановлено, що найбільша кількість значущих залежностей виявлена між показником загальної кількості ТТД з точністю ($r=0,34$) та ефективністю уваги ($r=0,6$), а також швидкістю переробки інформації ($r=0,48$).

Пояснюючи отримані результати кореляційного аналізу, як доповнення до вищезазначеного, слід лише відмітити прогнозовану залежність ефективної змагальної діяльності від високого рівня розвитку показників уваги, що підтверджується низкою відповідних коефіцієнтів кореляції.

Таблиця 2

Кореляційна матриця, що відображає взаємозв'язок показників проявів уваги з даними змагальної діяльності футболістів різних (n=14)

Амплуа	Показники проявів уваги	Показники змагальної діяльності					
		ТТД (загальна кількість)	брак	Інтенсивність	Надійність	Ефективність ТТД	Ефективність точних ТТД
Захисники	ТЗУ	0,37	0,19	0,8	0,11	0,45	0,52
	КЗУ	-0,21	0,11	-0,45	0,48	-0,35	0,68
	ШПІ	-0,12	0,1	-0,31	0,49	-0,27	-0,59
Півзахисники	ТЗУ	-0,2	0,26	-0,31	-0,2	-0,26	-0,34
	КЗУ	-0,06	-0,41	-0,04	0,43	0,28	0,14
	ШПІ	-0,03	0,15	-0,08	0,35	0,23	0,09
Нападники	ТЗУ	0,34	-0,47	0,21	-0,67	-0,62	-0,67
	КЗУ	0,6	-0,37	0,29	-0,66	-0,29	-0,29
	ШПІ	0,48	-0,27	0,27	-0,66	-0,32	0,34

Висновок

Діагностика особливостей деяких показників уваги в групі висококваліфікованих футболістів виявила певні відмінності між окремими ігровими амплу за такими показниками як: точність та ефективність при зосередженні уваги, а також швидкість переробки інформації. Визначені параметри уваги здебільшого обумовлені специфічними вимогами змагальної діяльності, що характерні для конкретних ігрових позицій та можуть бути використані в якості одного з комплексу критеріїв придатності юного футболіста до успішної реалізації необхідного для гравців того чи іншого амплу техніко-тактичного арсеналу.

В свою чергу про неврахування вказаних психофізіологічних показників в процесі відбору та спортивної орієнтації юних футболістів засвідчили результати досліджень в двох різних вікових групах, де були зафіксовані суттєві відмінності з даними висококваліфікованих футболістів.

Звичайно помилково пояснювати недоліки та проблеми такого комплексного та багатоаспектного питання в теорії та практиці футболу, яким є спортивна орієнтація лише прорахунками розробки модельних психофізіологічних, в тому числі показників уваги, та їх практичного застосування в процесі ігрової спеціалізації юних футболістів. Але підвищення, за рахунок вищезазначених показників, комплексності діагностичних заходів в процесі вибору амплу здатне покращити його безпомилковість.

Перспективи подальших досліджень. Наступні наші дослідження будуть спрямовані на розширення кола психофізіологічних та психологічних показників, що характеризують специфічність діяльності футболіста на окремих ігрових позиціях.

Список літератури

1. Бріль М.С. Отбор в спортивных играх. – М.: Физкультура и спорт, 1980. – 127 с.
2. Искусство подготовки высококлассных футболистов: Науч.-методич. пособие / Под ред. проф. Люкшинова Н.М.. – 2-е изд., испр., доп. – М.: Советский спорт, ТВД Дивизион, 2006. – С. 194-199, 406-421.

3. Лысаковский И.Т. К проблеме отбора и ориентации в спорте // Теоретические и методологические аспекты определения спортивной одаренности. – Омск, 1989. – С. 4-5.
4. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. – К.: Олимпийская литература, 2004. – С. 327-345.
5. Психология спорта: Хрестоматия / Сост.-ред. А.Е. Тарас. – М: АСТ; Мн.: Харвест, 2005. – С. 59-76.
6. Сутула В.А. Особенности отбора и комплектования игровых линий в детско-юношеских футбольных командах. – Харьков, 1999. – 184 с.
7. Уэйнберг Р.С., Гоулд Д. Основы психологии спорта и физической культуры. – К.: Олимпийская литература, 1998. – 320 с.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ВНИМАНИЯ У ФУТБОЛИСТОВ РАЗЛИЧНЫХ АМПЛУА И КВАЛИФИКАЦИИ

Олег БАЙРАЧНИЙ

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. В работе представлены данные исследований относительно особенностей развития отдельных проявлений работы на внимание у футболистов различного уровня подготовленности с учетом игрового амплуа спортсменов. Полученные результаты позволяют установить некоторые закономерности формирования отдельных параметров внимания в футболе. Также проведен анализ взаимовлияния изученных показателей внимания с количественными данными соревновательной деятельности футболистов высокой квалификации.

Ключевые слова: амплуа, параметры внимания.

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ATTENTION PARAMETERS AT FOOTBALL PLAYERS OF VARIOUS GAME ROLES AND QUALIFICATIONS

Oleg BAIRACHNIY

National university of physical training and sports of Ukraine

Abstract. In work data of researches concerning features of development of separate displays of work on attention at football players of a various level of readiness in view of game role of sportsmen are presented. The received results allow to establish some laws of formation of separate parameters of attention in football. The intwence analysis of the studied attention parameters with quantitative facts of competitive activity of high qualification football players is lead in the article.

Key words: game role, parameters of attention.